

Dr. Göncz Lászlóné

Pogács Elek és Pécsi Mária története a nagy háború idején (1911–1915)

A fiatal pár élete a Veszprém megyei Takácsiban

A század elején a fiatalok nem úgy ismerkedtek és házasodtak, mint most. Legtöbbször „szerezték” őket egymásnak. Nem csoda, hogy nagyon sok házasság balul sikerült. Pécsi Máriát is egy falubelije kommandálta Gecséről Takácsiba. Ismerte a családot, és nyugodt szívvel merete vállalni a közvetítői szerepet.

Pogács Elek 1911 tavaszán levélben engedélyt kért az első látogatásra. Levelére Mária szintén levélben válaszolt:

„Tisztelt Pogács Úr! Megkaptuk a levelét, amelyben azt kéri, hogy tiszteletét tehesse nálunk. Közlöm, hogy a jövő vasárnap nagyon szívesen látjuk szüleimmal együtt. Pécsi Mária”

Még egy levélváltás történt.

„Igen tisztelt Pogács Úr! Tudom, hogy elunja várni a tudósítást, de a dolog miatt alig kerül rá a sor. Hát, ha még meg nem bánta, amit gondolt, akkor jöjjön el még a héten vagy a dolog miatt, talán ha nem érne rá, úgy írjon rögtön, de mégis jobban szeretném, ha személyesen jönne el, úgy akkor mégis jobban lehet szót érteni. Többet nem írok, mert igen sietős. Isten vele, maradok tisztelettel Pécsi Mária. Gecsén, jún. 7.”²

A házasság még a nyár folyamán megkötött. Az esküvőt 1911. július 5-én tartották Gecsén, a római katolikus templomban. A lányos háznál ülték meg a lakodalmat is. A vőlegény harminc, a menyasszony húszéves volt ekkor. Másnap lovas kocsin vitték a menyecskét új otthonába, Takácsiba. A násznép egy része is elkísérte az ifjú párt. A kelengyét is akkor szállították.

Pogács Elek a szülői házban maradt, egyedüli gyermekként a falusi gazdálkodás feladatait végezte. A fiatalasszony is nagyon szorgalmas, ügyes kezű teremés volt. A nászajándékba kapott Singer varrógéppel csodákat művelt. Nemcsak a házat, udvart, konyhakertet tartotta rendben, de a határba is kijárt kapálni, répát egyelni. A nagycsaládban az aratást kalákában végezték. Munka

a szőlőben is akadt kora tavasztól késő őszig. Permetezni igaz, nem kellett, hisz akkoriban csupa direkt termő szőlőt ültettek. Az udvaron sok aprójószágot, kacsát, libát, tyúkot neveltek. Az istállóban két tehenet, egy-két növendék marhát tenyésztettek, s mivel más pénzforrás nem igen adódott, a tejet és tejterméket a fiatalasszony fejére tett fonott kosárban a pápai piacra hordta. A nagyobb értékű mezőgazdasági termékekből nem sok jutott eladásra. Ezeknek az árával az öregapa, Pogács László, egykori takácsi molnár gazdálkodott. A bevételt takarékbán gyűjtötte, és sajátjaként kezelte.

A fiatalok igen nagy egyetértésben éltek. Sokat szorgoskodtak, terveket szőttek, de szívesen tették, hisz tele voltak életerővel és tettvágygal. Ebből a jól sikerült házasságból született meg 1913. október 30-án Pogács Mária, az egyetlen élő gyermek. Ő lett a család kis Mariskája, akit mindenki dédelgetett, óvott, szeretett. Mesélték, hogy akkoriban sok fiú született a faluban. Pogács Eleket csúfolták is a barátai, hogy neki csak lánya született. Ő azonban nem sértődött meg, hanem huncutul visszavágott: „Nem tudom, ki táncolna majd a fiaitokkal a bálban, ha legény lesz belőlük?”

A fiatalok anyagilag is szépen gyarapodtak. Annyi pénzt össze tudtak rakni, hogy Pogács Elek meg tudta vásárolni testvéreitől az anyai jussot. Ők ezt így mondták: „Elek kifizette őket.” A ház és a földek fele a kis család tulajdona lett. Másik fele az öreg Pogács tulajdonában maradt. Természetesen tovább is együtt gazdálkodtak. Apa és fia jól megértették egymást.

A szépnek ígérkező családi életnek azonban 1914-ben véget vetett az I. világháború. A *hadköteles korúak* köréből *azonnal megkezdődtek a sorozások. A katonai behívások* a következő hónapokban és években is folytak.

A harmincnégy éves Pogács Eleket 1915 márciusában hívták be katonának. Veszprémbe, a 31. honvéd gyalogezredhez vonult be, majd Veszprémből vitték Nagykanizsára. A 20. gyalogezred 3. zászlóaljának 10. századába sorozták be. Mint mesélték, könnyezve búcsúzott szeretteiről.

A háború színhelye. A Galíciában harcoló népfelkelő tábori lapjai és levelei (1915. március 15. – augusztus 22.)

Pogács Elek levélhagyatékát felesége, leánya, majd unokái több mint egy évszázadig megőrizték. A család birtokában levő hagyaték húsz db tábori levelezőlappól és 4 db levélből áll, amelye-

ket a feladó bevonulásától halálig adott postára. Ezen kívül tizenkét, információkban gazdagabb darab 1974. augusztus 25-én a szombathelyi Schmidt Múzeum leltárába került, feldolgozásra.³ Sajnos, a feleség férjéhez írt levelei nem állnak rendelkezésre, a férj halála után nem kerültek vissza Takácsiba.

A hagyaték anyagában a népfelkelő újonc feleségéhez írt személyes természetű üzeneteit, gondolatait fogalmazta meg. A sorok között elrejtve azonban olyan tartalmak is kiolvashatók, amelyek akár napjainkban is szélesebb érdeklődésre tarthatnak számot. Az egyszerű parasztember felelőssége, ragaszkodása környezetéhez, az életet jelentő földhöz, a gazdasághoz; az őszinte családszeretet, a feleség, a szülő és rokonok iránti tisztelet, a gyermeke iránt érzett szeretet és a katonaember hazáért érzett felelőssége mind kikövetkeztethető a ma már sokszor nehezen olvasható férfias sorokon, megkopott papírokon.

A hagyaték feldolgozása – amelyet egy pályázat keretében a főszereplők unokája állított össze – a következőkben rápillantást kíván adni ennek a nehéz időszaknak a ma is érdekes elemeire **személyes oldalról közelítve a témát mind az örökhagyó, mind a feldolgozó szempontjából.**

Pogács Elek első, 1915. március 15-én dátumozott levelében ezt írta:⁴

„Kelt levelem Veszprémben. Kedves feleségem, tudatom veletek, hogy Veszprémből indultunk 15-én egy órakor, és menünk Kanizsára. Majd ha odaérünk, onnan is tudatom veletek soromat, de most többet nem írok, mert még nem tudok semmit. Tisztüllek benneteket, kívánok minden jót, és Isten vezéreljen benneteket mindig a jóban. Maradok szerető férjed. Pogács Elek”

Már egy nap után megtörtént a végleges állomáshelyre való átköltöztetés. A következő levél már Nagykanizsáról érkezett 1915. március 16-án. Ebben megjelölte a levelezési címet is: 3. század 3. szakasz, Kisórház, Nagykanizsa.

„Kedves feleségem és atyám! Tudatom veletek, hogy most már Nagykanizsán vagyok, hála Isten egészséges vagyok még idáig. Tisztjeink is jól vannak, majd mink is jól viseljük magunk, és így valahogy csak megy majd a dolgunk, ha az Isten megsegít bennünket.”

Az egy hét múlva, március 24-én kelt levél arról tanúskodik, hogy a katonák figyelemmel kísérték egymás sorsát, s hogy néhány nap alatt alkalmi közösséggé formálódtak.

„Kedves feleségem! Megbántam, hogy azt a mindenfélét elhoztam velem, mert most minden ruhám ott hever a szobámban, vagy haza küldöm őket postán, vagy majd ha egyszer el-

jössz, haza viheted. (...) Nagyon sokat késnek a levelek, csak öt napra jutok hozzá. A Vida Ferenc még eddig egy levelet sem kapott a feleségétől, egy századnál vagyunk, minden nap találkozik velem, és takácsiak vagyunk itt szépen. (...) Mind testvérek vagyunk, csak az Isten segítjen bennünket. Megin' igen szorosan fognak bennünket, de egy értelmes ember azért ne féljen.

Imádkozzatok értem kis leánnyommal tiszta szívetekből, hogy hasznos legyen. Kedves kis leánnyomnak is nyíljék meg a szája, a jó Istentől kívánom imára, és ne a rosszra. És majd ha a jó Isten a papát haza segíti, majd nem csak cukrot viszek neki, hanem mást is. Csak jól tanítsd, mert ha jól tanul, az a magad böcsülete. (...)

Pogács Elek népfelkelő újonc, III. pót d. 2 század, 1. szakasz, Kisórház, Nagykanizsa. (...)”⁵

Abban az időben sokan beszéltek – Elek felesége, Pécsi Mári is hallotta –, hogy azok, akik földekkkel rendelkeznek, kaphatnak felmentést vagy két hét szabadságot, hisz állami érdek volt a termés biztosítása a hadsereg számára. Ezért hamarosan arra biztatta férjét, hogy próbáljon meg szabadságot vagy felmentést kérni. Erre válaszul a kiképzés alatt levő katona március 29-én a következőket írta:

„(...) kértél, hogy kérjem a tizennégy nap szabadságot. Most én ahhoz nem jutok, mert ha eleresztenek is, csak úgy eresztenek el, mint jól kiképzett katonát, így hát annyit most már tudok, hogy előbb nem kaphatok, mint ha hathetesek leszünk. (...) Most már voltunk szét lőny, és ötből négyet találtam élesem, ami nagyon jó volt, aminek híre van. Hát Mihál sógorom⁶ felől hallottál, hogy él-e vagy hal? Mindig imádkozom érte, ha él. Itt most is imádkozhat, aki akar, meg is van mondva a szakaszunkba', hogy mindenki imádkozzon. (...)”⁷

Az újoncok kiképzése a terv szerint zajlott. Április 4-én szép, egyenletes sorok adnak nagyon sok információt arról, hogy egy honvédegység hogyan él. A sorokból remény, jóra való és katonaöntudat olvasható ki.

„(...)Talán majd lesznek jobb napjaink is még, de most katonák vagyunk, helt kell állnunk mindenhol, ahol föllebbvalóink kívánják, a magyar honvédek ez kötelessége. (...) Egy tizedes nálunk van, azzal beszélgettünk, a sógort, Mihált⁸ is ösmerte szegént, és hallottam tőle, hogy a Pécsi Dénes is a múltkorokban újból visszament a harctérre a menetszázaddal, de kedves feleségem, én még mostanában oda nem kerülök. Még addig látni akarlak benneteket személesen. Ha te látnád, hogy mennyi katonaság van még Nagykanizsán, azt mondanád, hol férünk meg (...). Írjál kedves feleségem

a magad sora felől is valamit, hogy édes atyámmal nem gyűlölködtök-e, csak engedelmes legyél neki mindenben, ami a magad javára válik. De ha most is rosszul bánnék veled, mint párszor a múlt télen, akkor is csak légy engedelmes, majd az Isten érte meg fog jutalmazni. Mert tudd meg, hogy aki most olyan helyzetbe került, mint én, és szabad lehetnék, nem apát, de a mostohát is megböcsülném.”⁹

A saját gondja-bajai mellett a falubeli bajtársakról, az ismerősökről is tudósít.

„(...) mi, takácsiak vagyunk a Kisórháznál öten, kik minden nap találkozunk egymással, a Bóna, a Babos, a Németh Lajos, Kovács Imre, a Vida, az egy században van velem, de egy kicsit távolabb van tőlem, de ebédre odagyön hozzánk, így mindig találkozunk vele, így hát fölta-láljuk magunk. A Nagy Károlnénak a fia is ott van, a Sándor. (...)”

Hetenként jöttek Nagykanizsáról a zöld, ké-sőbb a szürke tábori lapok. Ha keveset is – hisz sok információt nem lehetett közölni –, de leveleiben szó van az ellátásról, a kiképzési idő apró részleteiről, a takácsiakról, földiekről.

„Ennél a századnál csak magam vagyok takácsi, de azért nem baj, mind testvérek vagyunk. (...) Minden nap alakulnak menetszázadok, de azért van sok olyan is, aki februári, és kimaradt. A Sült Lajos is velünk van, visszamaradt menetszázadból, és a Németh Lajos meg a Babos még mindig januáriak, és még mindig itthon vannak. Hát, kedves feleségem, még én is lehetek olyan szerencsés, hogy nem köll men-nem. (...) Most rosszabb, mint mikor a Kisórházban voltunk, mert most köll annnyit men-nünk ebédért, mint (Takácsin) hozzátok a koc-sma. Van úgy, hogy reggel még a kávéért sem menünk, és így a kávé sokszor ott marad. (...) Van úgy, hogy ebédre kétféle is van, de biz va-csorára már egy kicsit vékonyabb. (...)”¹⁰

Bizakodó mondata rövid távlatú terveire is utal:

„(...) majd tán mire a lucernát kaszálni kell, majd haza megyek, ha nem, talán szabadságra.”¹¹

Pogács Elek alig négy évet élt együtt feleségével, de nagyon szerették egymást. Elképzelhető, milyen fájdalmat okozott mindkettőjüknek, hogy kisgyermekük fejlődését, növekedését nem együtt kísérhették figyelemmel. Erről tanúskodnak május 7-i sorai:

„Leveledet megkaptam, melyet 14-én írtál, és értem belőle, hogy most már mégis letettél a szándékozdrol, hogy eljössz Kanizsára, de nem is bánom, mert a kislányomnak, ha baja esne, jobban sajnálnám minden vagyonomnál. (...) Örültem, amikor olvastam, hogy milyen szépen megy/tipeg utánad, nagyon szeretném látni. Ha őneki gondját viseled, és a jó Isten megtartja, még őbenne lehet örömed. Így kedvesem, csak arra kérlek, maradjatok otthon a Jézus nevében, mert nekem is csak nehéz volna, ha látnálak bennetek, így könnyebben feledkezem meg. Küldtem a Takács Sándor fiától édes atyámnak 4 pakli dohányt, írd meg, hogyha megkapta.

Itt minden nap várja az ember a beosztását. A múlt héten is három század elment tőlünk a harctérre, a Sült Lajos már egy hete elment. Most ment el a Kovács Imre, a Németh Lajos, meg a Babos, most meg a Szakács is be van osztva. Még én, meg a Borsos Lajos nem vagyunk, de minden nap várjuk. (...) Most megint készen áll nálunk három menetszázad. Mind gondolataimban, mind álmaimban látlak benneteket, de az is öröm. (...)”¹²

10 nap múlva már konkrétábbá vált Pogács Elek harctérre való indulása is.

„18-án megy tőlünk három század, azután jövünk mink, úgy hallom, olasz határszélre menünk, majd megírom, ha biztosat tudok, de légy szíves küldj egy kis kenyér mellé valót, csak vigyázzál, ha pakolod, hogy nagyon ne törjön össze, és egy pár forintot, mert hátha beosztanak, és akkor pár nap alatt menünk. (...)”¹³

„(...) Kedves feleségem és apám, tudatom velök, hogy be lettem osztva, most már nem is maradok vissza, menünk 25-én (úgy mondják) az olasz határszélre. (...) De az sem biztos, mert ha menni köll, menünk rögtön. Már harmadszor vagyok beosztva, de most már biztos, hogy nem maradok vissza. Az Istenes Dénes, vaszari gyerek lesz a tizedesünk, az is jó, hogy az ember földi keze alá kerül.”

Valószínűleg ekkoriban került egy katonafeleség, Bösze Ferencné útján haza egy szép kivitelű csoportkép is, amelyet valószínűleg a harctérre indulás előtt készítettek.

A képhez csatolt levelében Pogács Elek a következőket írta:

„Kedves feleségem és atyám! Ne haragudjanak, hogy ezen fényképet hazaküldöm (...). Meg sem ismernek rajta tán, olyan rosszul ültem. A bal felől vagyok a negyedik.”

Később a családi legenda szerint azt üzenete, hogy azért húzta mélyen szemébe a sapkáját, hogy senki ne lássa, hogy könnyezett.

Aztán megtudjuk, hogy a század 1915. május 20-án a harctérre készülődik. A készülődés közben veti papírra sorait, amelyekkel reményt, optimizmust kíván közvetíteni a család felé.

„Kedves feleségem (...) most már két óraker indulunk, de nem tudom, hogy hová, Olaszországba-e vagy oroszba. Ha Pestnek menünk, akkor Oroszországba menünk. Majd megírom most többet nem írhatok, mert készülődünk. A boldogságos Szűz oltalmába ajállak benneteket, segéljen meg az Úr Jézus Krisztus bennetek, én is benne bízom, mert több barátomat megsegítette. Ne feledkezz el rólam, én sem feledkezem meg rólatok, olyan hű légy hozzám, mind én tehozad, a gondolatomban sem csallak meg soha.”¹⁴

Aztán a század még 10 napig még mindig Kanizsán maradt, és csak május 29-én indult – mint azt a levelekből megtudták, Galíciába.¹⁵ Zsolnáról, Odenburgból, majd később a pontos helyszínek megjelölése nélkül a „hadrakelt seregbül” jöttek a rózsaszín tábori lapokon írt sorok, amelyek nem sok információ tartalmaztak, csupán a következőket tudatták:

„...egészségben vagyok (...), majd ha többet tudok, akkor még írok (...), csak akkor küldjél hozzám levelet, ha tudom biztosan, hová menünk.” – írta június 3-án levelében.

Július 8-án már a frontvonalról jelentkezik:

„Kedves feleségem, a jó Isten már többszörös veszedelemben megmentett, csak bízzatok benne ti is, majd tán mire krumpli szedés lesz, akkorra csak haza menünk, csak tegyétek valahogy addig a dolgot, majd aztán megint megy minden, ha Isten haza segít.”¹⁶

A háború azonban rossz hírral is szolgált, amelyet így közölt az otthoniakkal:

„Egy újságot is írok, ami nekem is fáj. Egy földim, a Nagy Károlnének a fia, a Sándor eltűnt, így ne várja haza, most már nyugodjon bele Isten szent akaratába.”¹⁷

1915. július 17-éig már több mint négy hónap telt el a hadseregben, Pogács Elek több száz kilométerre került otthonától, de nem titkoltan tovább álmodozott arról, hogy a harcmezőről majd hazakerül kis családjához, gazdaságához.

„(...) Még idáig életben vagyok, majd az Isten ezután is csak megsegít, és helyreáll minden a házunknál. Írod kedves feleségem, hogy a szőlőben hogyan mutatkozik minden. Lesz-e bor? Majd mire megforr, tán haza mehetek, ha Isten megsegít. Csolkollak és tisztellek kis leányom és apámmal együtt.”¹⁸

A hadtörténészek bizonyára tudják, hogy ezekben a napokban milyen harci események zajlottak ott, ahonnan Pogács Elek ezeket a sorait írta. Szabó József János: Az első világháború III. című írásában szemléletesen írja le a Galíciába kerültek akkori körülményeit: „Kísérés, őrzés-védelem, vasútbiztosítás lett volna a feladata a soproni 18., a nagykanizsai 20. és veszprémi 31. népfelkelő gyalogezrednek. A szakállas, sokgyermekes családapák géppuska, telefon nélkül, régimódi, sötétké ruhában, régimódi Werndl puskákkal először csak hátul kísérték az előnyomuló hadsereget. Aztán a helyzet válságosra fordultával, erőltetett menetben rendelték őket előre, hogy az ellenség szélső oszlopait ők kerítsék be. A nagy menetekben, a rossz utakon elmaradtak a vonataik, ellátásuk rosszabb volt, mint a többiekénél.”¹⁹

Ilyen körülmények között született július 21-én és 22-én Pogács Elek két utolsó levele:

„(...) még idáig hála légyen nem ért semmi, pedég bizon nagy dolgokon mentünk keresztül.”²⁰

„(...) az Isten már többször megsegített, amit köszönettel fogadok. Küldök neked 15 koronát, végy belőle a kislánynak valami emléket, amiről majd megemleget, hogy ez apám ajándéka (...) jól vigyázzatok magatokra, talán lehet még örömöm kedves családomban és apámban. Isten veletek!”²¹

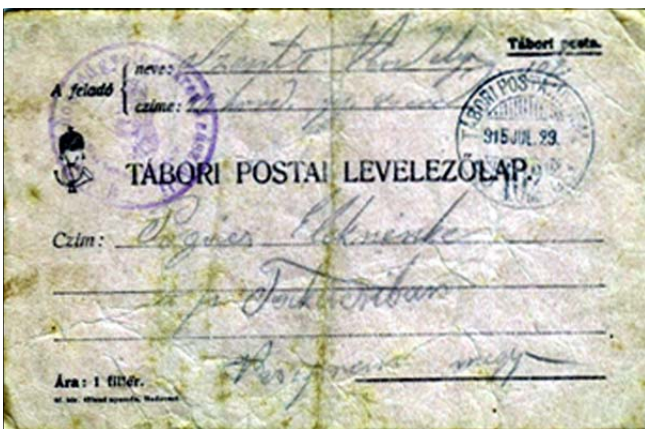
Az „Isten veletek!” után aztán többet nem érkezett levél Pogács Eleknének férjétől.

Emiatt igen rossz sejtelen gyötörte a családot. Rossz jeleket véltek felfedezni. Egyik nap a magasra vetett ág ok nélkül kivágódott a szoba közepébe. Csaknem ezzel egy időben a bezárt kemenceajtó nyílt ki saját magától. „Rossz ómen!” – mondták a szomszédok. De Mária nem akart hinni a babonában. Sokkal szilárdabban élt benne a remény, hogy majd újra hírt kap szeretett férjéről. Remélte, hogy csak hadifogságba került, és nincs lehetősége az írásra. Várt tehát továbbra is türelemmel.

A háború alatt is – mint mindig – akadtak szélhámosok, akik félrevezették, kihasználták a bajba jutott embereket. A család is belekerült

ebbe a kelepécébe. Egy délután idegen férfi érkezett Pápáról. Azért jött, hogy elmondja, Elekkel együtt volt a fronton. Utoljára Lengyelországban találkoztak, ahol mindketten egy fakitermelésen dolgoztak. Azt üzenté, hogy nemsokára ő is hazakerül.

A család nagyon örült a hírnek. Hálájuk jeléül sokféle falusi finomsággal megpakolták az atyafi táskáját. A sok finom étel akkor, a háború kelős közepén igen-igen nagy szó volt. Alig telt el egy rövid idő, a férfi ismételen megjelent. Egyszer még a feleségét és a gyermekeit is kihozta. Mindannyiszor bőségesen megvendégelték őket. Később aztán kiderült, hogy szélhámósok voltak. Ugyanezt a játékot több faluban is eljátszották. Később még a pápai újság is írt róluk.

1915. augusztus közepén aztán egy ismeretlen Zala megyei katonatárs ákom-bákomokkal teleírt levelezőlapja érkezett Takácsiba, és arról értesítette a hazaiakat, hogy Pogács Elek meghalt a harcmezőn.

„Feladó: Sente Vendelyn, Zala megye. Tisztelettel küldöm pár sor írásomat. Azt a levelet megkapta a század, amit június 22-én írt, de már akkor meghalt az ura, Pogács Elek. Meghalt 1915. július huszonharmadika délután, Isten nyugosztalja szegény férjét.”²²

Szegény Pogács Elekne azonnal megpróbált érdeklődni a harctéri bajtársaknál is, de a válaszlevelekből sok minden nem derült ki arra vonatkozóan, hogy férje pontosan hol, és milyen körülmények között vesztette életét.

Pár nappal később Ángyán Sándor szakaszvezető erősítette meg a halálhírt:

„Feladó: Ángyán Sándor szakaszvezető. Kelt 1915. augusztus 4-kén. Kedves Asszony, hozánk küldött levelet megkaptuk, kézbe fogtam, hogy önt tudósítuk kedves férje sorsáról. Amikor írtam, jöttek segítségünkre 13 ezeren. Gyimóti Imre fiatal azt mondja, hogy önöket ismeri. Továbbá amit küldött, azt a pár tábori lapot megkaptam. Bár önt tudósítom, hogy kedves férje meghalt.

Ne aggódjon, ahogy én, mert a halálnak meg kell mindenhol lenni. Mindnyájunkat szabott be a Jóisten. Továbbá kedves Asszonyom, a címemet megírom. Ezzel maradok önhöz méltó tisztelettel, mint ismeretlen a távolból tisztelem minden hozzátartozóját. Isten velük.”²³

Szente Vendelyn – aki már korábban is jelezte bajtársa elését – a következő üzenetet küldte:

„Tiszteletemet küldöm haza. Kelt levelem Oroszországban augusztus harmincadikán. Kedves menecske, kérde, hogy az urának az eleste hogyan történt. Az úgy történt, hogy támadás volt, és mentek előre, és meglőtték szegényt (...). Legyen szíves, ne várja férjét, mert elhalt. Ez így van. Isten vele, és velem is ez legyen.”²⁴

A feleség pár hétig még kételkedett a fenti tábori levelek valódiságában. Az ismerősök, családtagok is próbálták vigasztalni, erőt önteni bele. Sógora, Pogács József 1915. augusztus 15-én írta a következő levelezőlapot sógornőjének:

„Pogács Elekne asszonyságnak. Veszprém megye, Takácsi. Kelt Zalaegerszeg, augusztus 15-én. Kedves sógorném, nagyon fáj, hogy az öcsémről ezt köll hallanom, azért nem köll elhinni, mert itt nálunk is volt olyan, hogy már azt írták róla, hogy meghalt, és most megjött. Már a felesége el is ment innét, mert már 9 hónapja, hogy nem kapott levelet a férjétől, és el is hitte, és mégis él. Hanem legjobb volna a vöröskereszthez egy kérdő levelet intézni, hogy nincs-e róla tudomások, hogy meghalt volna. Ha pedig orosz fogol, akkor ne várjon mostanában levelet. Isten velök, csokoljuk mindnyájokat. kedves sógorném, csak legyen nyugodt, majd egyszer csak ír.”²⁵

Pogács Elekne bizakodott is még egy darabig. Csak amikor Borsos Lajos írta meg, hogy katonatársa, Pogács Elek is elesett 1915. július 29-én Lublinnál,²⁶ vált bizonyossá, hogy a korábbi hírek is valóságot tudatnak.

„Kelt Lublin, 1915. VIII. 2/án. Igen tisztelt Pogács Bácsi. Miután Elek bácsival együtt voltunk, hogy eljöttünk ide a harctérre, és meghagyta, hogy tudassam velök, ha valami éri, azért bajtársi kötelességemnek tartom tudatni velök, hogy szegény Elek bácsi megsebesült, két lövést kapott még 29-én²⁷ az előnyomuláskor, de én csak most tudtam meg egy jó barátjától, akivel Kanizsán is együtt volt, de azt mondta, hogy meg is halt. Bizony elszorul az embernek a szíve, mikor egyik jó barát a másik után esik el, de nem tehetünk róla, az az orosz golyó nem válogat. Itt csak arra számíthat az ember, egyiket előbb, másikat utóbb éri el a végzete. Itten csak a jó isten segíthet, fogadják legőszintébb

részvételemet és jó kívánataimat. Maradok tisztelttel Borsos Lajos”²⁸

Ettől fogva kezdődött a Mári gyásza, amely egészen halálig tartott. Hivatalos értesítést csak 1915 vége felé kapott.

„Hősök Emlékét Megörökítő Országos Bizottság, Budapest, IV. Hajó utca 16. Tel: 79-01

Tisztelt Cím! Hivatalosan megkaptuk dicső emlékü hozzátartozójának hősi halálára vonatkozó adatokat. Ezek az adatok egy nagyszabású hadtörténelmi és nemzet történelmi munkában fognak feldolgozásra kerülni. Minthogy a munka teljessége szempontjából az a tervünk, hogy a hazájuk védelmében hősi halált halt harcosok lehetőleg arcképmásukkal is megörökíttessenek, kérjük elhunyt hozzátartozójának fényképét nekünk sürgősen beküldeni, s mi azt felhasználás után b. címére vissza fogjuk származtatni. A beküldendő fényképre az elesett hős nevét kérjük feljegyezni. Budapest, 1915. A postabélyeg kelte. Kirchner altábornagy, elnök; Lukács György orsz. képviselő, elnök”

Hogy vajon a család elküldte-e a bizottság számára Pogács Elek arcképét, ma már az emlékezet jótékony homályába merül sok más részlettel együtt.

Mára csak ez a levél örökíti meg hitelt érdemlően az egyszerű magyar baka halálhírét.

A takácsiak méltó módon kívántak megemlékezni a háborúban elesett fiatalokról.

Még folyt a háború, amikor Boros Gyula és neje Bali Ágnes – 1916-ban – kőből épített keresztet állíttatott fel Takácsiban, a Kossuth L. u. 7. sz. ház előtt a háborúban hősi halált halt két fiuk – a harmincegy éves Boros Miklós és a huszonöt éves Boros Gábor – emlékére az alábbi kőbe vésett felirattal:

„Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Idegen mezőkön messze távolba
Harci zaj álmodok többé nem zavarja
Ha el is fog tűnni sírotok kis halma
Emléketek szívükből el nem veszik soha.”²⁹

A takácsi tűzvész során ez az emlékhely azonban elpusztult. Az új emlékoszlop felállítására 1930-ban került ismét sor a református templom előkertjében. Rajta fehér márványba vésett nevek őrzik az első világháborús hősi halottak nevét. Köztük található Pogács Elek neve is.

Az anyag Rejtő Pálné Pogács Mária (+1993) megőrzött dokumentumai és elbeszélései alapján készült. Előadásként elhangzott: 2014. augusztus 4-én az Isonzó Baráti Kör zárándok körútján.

Az 1930-ban helyreállított I. világháborús hősi emlékmű Takácsiban, amelyen Pogács Elek neve is olvasható. Az emlékoszlop előtt Pogács Elek unokái, a szerző, dr. Gönczöl Lászlóné Rejtő Mária Kornélia és Rejtő Pál (2009)

Epilógus

Jelen összeállítás szerzője 2014 augusztusában az Isonzó Baráti Kör szervezésében I. világháborús zárándoklaton vett részt Galíciában. Az ott kapott információk alapján elkezdte kutatni a nagyapja, Pogács Elek halálával kapcsolatos információkat. A több fordulóban zajló kutatás sikerrel járt.

Tisztelt dr. Gönczöl Lászlóné! Kérésére válaszolva értesítjük, hogy a bécsi Hadilevéltár I. világháborús veszteségi iratanyagában őrzött adatok szerint nagyapja, Pogács Elek 1915. júl. 24-én esett el az akkori Orosz-Lengyelországban található Novynin nevű településen. A helység vélhetően azonos a mai Ukrajna területén lévő Novyny településsel. Sajnos, halála körülményeire vonatkozóan nem találtunk információt. Tájékoztatásul jelezzük, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia haderejében szolgálatot teljesített, 1850 és 1900 között született magyarországi illetőségű katonák katonai anyakönyvi lapjai megsemmisültek, ezért igencsak nehéz, szinte lehetetlen bármiféle szolgálati adathoz hozzájutni. Ráadásul a rendelkezésünkre álló veszteségi nyilvántartás sem teljes körű.

A levelében jelzett város neve: Oderberg. Ma csehországi település Bohumín néven. Egykor a Kassa és a sziléziai Oderberg között húzóódó vasútvonal végállomása volt.

2014. 08. 13

Tisztelettel: Kiss Gábor
ukadel@freemail.hu

Jegyzetek

¹ Veszprém megyei községek

² Családi archívum. A leveleket eredeti helyesírással adtam meg.

³ Feldolgozásukra jelenleg nincs lehetőség (2015)

- 4 1915. március 15-én kelt levél
 5 Pogács Elek levele, Nagykanizsa, 1915. március 24.
 6 Pécsi Mihály Pogács Elekné Pécsi Mária testvére volt, meghalt a harctéren 1915-ben.
 7 Pogács Elek levele, Nagykanizsa, 1915. március 29.
 8 Pécsi Mihály
 9 1915. április 4-én kelt levél
 10 Nagykanizsa, 1915. április 14.
 11 1915. április 15.
 12 Nagykanizsa, 1915. május 7.
 13 Nagykanizsa, 1915. május 17.
 14 Nagykanizsa, 1915. május 23.
 15 „Kísérés, őrzés-védelem, vasútbiztosítás lett volna a feladata a soproni 18., a nagykanizsai 20. és veszprémi 31. népfelkelő gyalogezrednek. A szakállas, sokgyermekes családapák géppuska, telefon nélkül, régmódi, sötétkék ruhában, régmódi Wernld puskákkal először csak hátul kísérték az előnyomuló hadsereget. Aztán a helyzet válságosra fordultával erőltetett menetben rendelték őket előre, hogy az ellenség szélső oszlopait ők kerítsék be. A nagy menetekben, a rossz utakon elmaradtak a vonataik, ellátásuk rosszabb volt, mint a többieké, mégis 1915. augusztus 26-án Chodelnél ők törték át a drótakadályokkal megerősített orosz állásokat.” Szabó József János: Az első világháború III. <http://www.bunker.gportal.hu>
 16 Tábori posta, 1915. július 8.
 17 Tábori posta, 1915. július 8.
 18 Tábori posta, 1915. július 17.
 19 <http://www.bunker.gportal.hu>
 20 Tábori posta, 1915. július 21.
 21 Tábori posta, 1915. július 22.
 22 Tábori posta, 1915. július 29.
 23 Tábori posta, 1916. augusztus 10.
 24 Tábori posta, 1915. augusztus 19.
 25 A helyesíráson változtattam.
 26 Kelet-Lengyelország, Lublini Vajdaság (ukrán határhoz közel). Az osztrák–magyar csapatok 1915 nyarán kiszorították az orosz csapatokat a városból.
 27 1915. július 29. Ez helytelen dátum.
 28 MH 20. honvéd gyalog század, 3. zászlóalj, géppuska osztag
 29 Takácsiból származó, forrásmegjelenés nélküli kézirát. Családi archívum.

Bognár Géza:
Az aranybányász

Szulényi Mária Valéria

Pöstyéni élményeim

Ez év májusában egy háromhetes gyógykezelésen vettem részt Szlovákia egyik legszebb fürdőkomplexumában, Pöstyénben. Fájós gerincemet kezeltettem a legszakoszerűbb eljárásokkal. Ilyenkor az emberekre pozitív hatást gyakorol már csak a gyönyörű, kulturált környezet is. Az 54 hektáros fürdő parkban minden bokor és fa mint egy nagy virágcsokor pompázott. Honi és egzotikus növények, orgonák, magnóliák, rododendronok, (tavasz szépe) színes orgiája, topolyafák, júdásfák, ciprusok, császárfák, fenyők, piros virágú gesztenyefák és páfrányfenyők (ginko biloba) ontották illatukat. Minderre még rátetézett a madarak trillája. Szóval, csak magában az ilyen parkon való napi négyszeri átsétálás májusi napsütésben felért egy gyógyterápiával. A madarak is egészen megszelídültek. Egy alkalommal egy gyönyörű szép, a harkályfélék családjába tartozó küllő, olajzöld hátát meg is érintettem. Rám nézett piros sapkás fejecskejével, majd tovarebbent, de amikor látta, hogy nem jelentek számára veszélyt, visszarepent a rovarlelő helyére. Csaknem minden nap „találkoztunk”. A Vág vízében hattyúk és sirályok tanyáztak, vadkacsák nevelték a kicsinyeiket.

Kultúrmasorokban sem volt hiány. Mindenki válogathatott saját ízlése és igénye szerint. Én több alkalommal elmentem a Thermia Szálló pompás szecessziós dísztermébe romantikus zongoramuzsikát hallgatni Larisa Hriváčková előadásában. A teljesség igénye nélkül felsorolok néhány elhangzott számot. Strauss: Kék Duna keringő, Brahms Magyar táncaiból egy csokorra való, Webber: Macskák című musicaljéből ismert számok, Smetana, Dvořák, Verdi művei és ráadásként Edith Piaf sanzonjait hallgattam élvezettel.

Az egyik hétvégén kézműves vásár volt. Díszes felvonulással kezdődött, minden nemzet a saját népviseletébe öltözve. Lengyelek, szerbek, csehek, szlovákok és örömmre magyarok is voltak Keszthelyről. Zenélve, énekelve, táncolva vonultak végig a fürdő parkján, kirakodó vásáron saját készítményű áruikat kínálták – nem kínai dömpingáru volt.

A kezelés is kiváló volt. Az egészségügyi növények maximálisan előzékenyek, segítőkészek, kedvesek voltak. Nem tettek különbséget belföldi vagy arab beteg között. Ugyanis a gyógykezelésre járóknak több mint a fele arab, tetőtől talpig lefátyolozott nő, illetve férfi volt. A férfiak európai öltözetet hordtak és kulturáltan, nem feltűnő módon viselkedtek. Persze, ezek nem migránsok voltak. A gazdag arab államokból jöttek ide. Sa-